

(maršal, komornik, stolnik in točaj), ki so se iz dvornih upravnih organov razvile v deželne in so tekom poznega srednjega veka postale dedne v posesti nekaterih vplivnih plemiških rodbin. V obravnavanem času so še imele pomembno vlogo v upravi dežele, pozneje pa je njihov pomen bistveno upadel na račun novih upravnih uradov, ki so se začeli pojavljati od zgodnjega 13. stoletja dalje. Najpomembnejši med njimi je bil urad deželnega glavarja s funkcijo namestnika odsotnega deželnega kneza, obenem pa sta se uveljavila še deželni sodnik in deželni pisar kot najvišji finančni uradnik (nekakšen ekvivalent kranjskemu in koroškemu vicedomu). Povsem v skladu s širšo sliko najdemo na teh funkcijah od slovenještajerskih rodbin v izdatnejši meri le Ptujске (v vlogi deželnih glavarjev, deželnih sodnikov in maršalov), mestoma pa še Mariborske, Treunske in Dravograjске.

Do neke mere, vendar ne povsem, se je vpliv posameznih rodbin kazal tudi v ustanavljanju samostanov. Ustanovitveni akt in obdarovanje cerkvenih ustanov sta nedvomno vsebovala komponento izkazovanja gospodarske in politične moči (Ptujski), še večjo težo pa je pri tem verjetno imela skrb za dušni blagor, izražena predvsem pri nekaterih obrobnejših rodbinah.

Knjigo zaključujejo in povzemajo solidno odmerjene sklepe misli, bralec pa se ob branju ali študiju lahko nasloni na številne nazorne tabele, zemljevide in genealoške preglednice. Delo lahko označimo kot prvo zaključeno obravnavo politične zgodovine prelomnega obdobja druge polovice 13. stoletja za ozemlje Slovenske Štajerske in predstavlja dobrodošlo pridobitev predvsem za slovenski nacionalni koncept srednjeveške zgodovine, ki se iz očitnih razlogov ne more omejevati na tedanje zaključene politične tvorbe, temveč se v precejšnji meri osredotoča na slovensko narodnostno ozemlje. Obenem pa v knjigi ne manjka novih ugotovitev, ki presegajo meje tega prostora, kar ji zagotavlja širši regionalni pomen.

Matjaž Bizjak

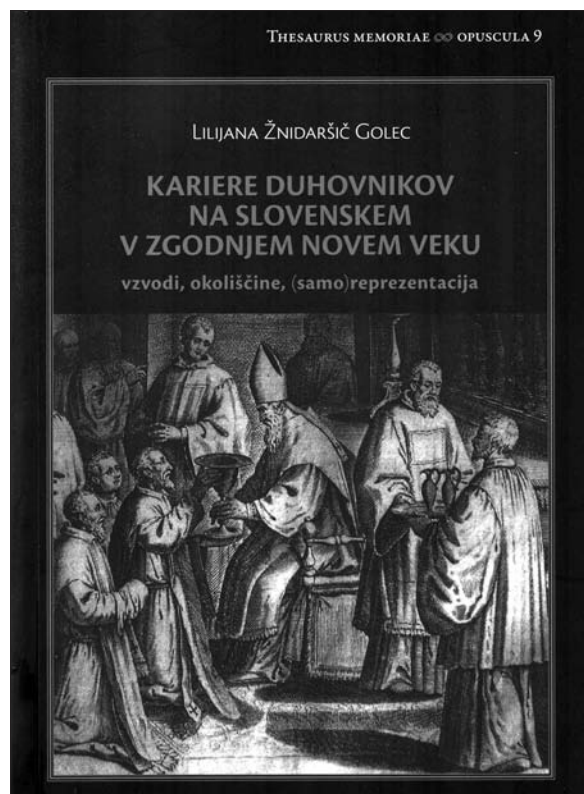
Lilijana Žnidaršič Golec: Kariera duhovnikov na Slovenskem v zgodnjem novem veku. Vzvodi, okoliščine, (samo)prezentacija. Ljubljana: Založba ZRC, ZRC SAZU, 2019, 223 strani.

Avtorica doc. dr. Lilijana Žnidaršič Golec je napisala izjemno pomembno delo, ki na podlagi premišljenega izbora protagonistov odstira ozadja življenj in delovanj duhovnikov na Slovenskem v zgodnjem novem veku. V berljivo pripoved ji je uspelo spretno povezati številne podatke, ki jih je zajela iz relevantne

literature, predvsem pa iz arhivskih virov. Tovrstno delo lahko napiše le avtor, ki zares do obisti pozna kontekst obravnavanega časa in specifičnost duhovniških služb ter njihovih nosilcev.

V uvodnem delu bralec predstavi smernice in kriterije tridentinskega koncila, ki so pogojevali oblikovanje zgodnje novoveške duhovščine, ki se je bistveno razlikovalo od predhodne dobe. Uvedba semenšč, vloga jezuitov in resnejši pristop pri poučevanju filozofskih in teoloških disciplin so razvidno prikazani na izbranih primerih duhovnikov, ki so se uspešno dvignili iz povprečja in za seboj pustili še v naš čas segajoče sledi svojega delovanja. Avtorici je uspelo dokazati interakcijo sorodstvenih, prijateljskih in interesnih mrež, ki so kandidatom za duhovništvo gmotno omogočile bivanje, študij (zlasti v tujini) in prejem višjih kleriških redov. Pri večini predstavljenih duhovnikov je moč opaziti vsestransko nadarjenost, ki se je kazala na glasbenem, umetnostnem, jezikovnem in intelektualnem področju. Številni od njih so postali mecen bratovščin, cerkvenih gradbenih podvigov in predvsem podporniki novih duhovniških kandidatov. Tovrstna skrb se je izražala v alumnatskih in štipendijskih ustanovah ter beneficijah in kanonikatih zasebnih kleriških ustanoviteljev.

K objektivnosti dela veliko prispeva tudi predstavitve kariernih nazadovanj in zastojev posameznih duhovnikov zaradi moralnih pregreh; zlasti priležništva in alkoholizma. Nekatere je za to doletela »pokora« v zaporu, zopet drugim se je disciplinskim sankcijam uspelo izmakniti.

Najuspešnejši so ustvarili bleščečo duhovniško in družbeno kariero, ki so jo znali tudi promovirati. Zelo posrečeno je avtorica v pripoved vtakala držo duhovnikov, ko se je približalo njihovo slovo s tega sveta. Zapuščinski inventarji so svojevrstno spričevalo njihove »marljivosti« pri pridobivanju zemeljskih dobrin, ki pa so jih ob koncu življenja v oporokah večinoma namenili za štipendijske, karitativne in mašne namene. Kakor da bi želeli prihodnjim rodovom duhovnikov omogočiti vse tisto, kar so prejeli sami; vse, kar imamo, je nenazadnje samo zastonjski dar, ki ga človek prejme v preudarno upravljanje. Svojevrstno popotnico živčim izražajo tudi nagrobni in drugi napisi, saj so tudi duhovniki umrljivi ljudje, ki pa so v svoji službi prvi poklicani oznanjati evangelijske vrednote, nenavezanost na dobrine, zemeljsko minljivost in končni smisel človeškega bivanja pri Bogu v nebesih. Duhovniške »karieriste«, ki so to razumeli, še danes slavimo, drugih pa se spominjamo za opomin, kakšen duhovnik pač ne sme biti.

Delo dopolnjujejo slikovne priloge, ki odgovarjajo posameznim vsebinskim sklopom. Seznam virov in literature je zares obširen in dokazuje avtoričino suverenost pri obvladovanju predstavljenih tematike. Posebno dodano vrednost njenemu delu daje občudovanja vredno število konzultiranih arhivskih dokumentov. Prav zaradi njih delo zapolnjuje dosedanje sive konture zgodovinopisnega vedenja o predstavljenih tematikah.

Metodološko in interpretativno je avtorica nalogo opravila odlično. Pri tem velja poudariti, da se je srečala s problematiko razpršenosti virov, ki jo je razrešila in sešila v berljivo pripoved navkljub množici raznovrstnih in na prvi pogled nezdržljivih podatkov. Študij arhivskega gradiva ji je omogočil, da je popravila tudi nekatere napake iz predhodno izdane literature. Delo je izvirno, saj je avtorici uspelo napraviti sintetično-analitični pregled obravnavane tematike in s tem zapolniti še eno vrzel v našem zgodovinopisju. Iskrene čestitke!

Matjaž Ambrožič

Drago Kolenc: Grajska gospoda iz raja na Krasu. Pivški graščini Ravne in Šilentabor. Pivka: Občina Pivka, 2019, 159 strani.

V lanskem letu je izšla knjiga Draga Kolenca za naslovom *Grajska gospoda iz raja na Krasu. Pivški graščini Ravne in Šilentabor*. V njej se avtor, ki se je tematike nekoliko dotaknil že v svojem predhodnem delu *Dober dan, Krpanova dežela: sprehodi po notranjskih poteh*, posveča zgodovini ter zgodbam dveh markantnih znamenitosti na območju današnje občine

Pivka in plemiškim rodbinam, ki so tam pustile svoj pečat. Knjiga je opremljena s številnimi slikami, ilustracijami, shemami in grbi. V njej nam avtor na poljuden, slikovit in bralcu prijazen način pripoveduje zgodbo o dvorcu Ravne v košanski dolini ter taboru oz. graščini Šilentabor na skalnatem robu, strateškem položaju na samem razvodju med Jadranskim in Črnim morjem. Obe graščini, ki sta med seboj oddaljeni približno 3 km zračne linije, se lahko opazi s ceste, ki od Pivke skozi dolino reke Reke pelje proti Ilirski Bistrici.

V prvem poglavju nam avtor želi nazorno prikazati izgled pivških krajev v 15. stoletju ter opisuje ljudski vsakdan, da si bralec lažje predstavlja pretekle čase. Pokrajina, ki je bila v Valvasorjevem času kamnita, je bila do leta 1507 pretežno pokrita z gozdovi. Hiše v 26 naseljih naj bi bile skromne, lesene ali kamnite in pokrite s slamnatimi strehami. V tistem času so razsajale različne epidemije, stalna grožnja pa so bili tudi turški vpadi. Cerkevno je bilo območje razdeljeno med župniji Slavina in Košana, prebivalstvo pa podložno graščinam v Postojni in na Premu. Tretji center, ki se je postopoma uveljavljal, pa so bile Ravne.

Prvotni lastniki gradu Ravne so bili plemiči Raunachi, ena najstarejših rodbin na Kranjskem. Po njih naj bi dvorec, prvič omenjen leta 1313 kot obrambni stolp, tudi dobil svoje ime. Sicer pa je rodbina, ki je med drugim služila oglejskemu patriarhu, devinskemu gospodom, goriškemu grofom in nazadnje Habsburžanom, nekoliko skrivnostnega izvora. Po nekaterih podatkih naj bi izhajali iz Italije in naj bi se pisali Ravignani, po drugih podatkih pa naj bi bili doma iz Ravenne in so nazadnje svoj priimek spremenili v nemško obliko – Raunach. Med njimi gre izpostaviti najslavnejšega med njimi, Bernardina Raunacha (1450–1526/31), kateremu avtor posveča tudi večji del poglavja. Bernardin je bil vojak in nosilec visokih državnih funkcij, upravljal je tudi s posestmi na Krasu in v Istri. Dal je zgraditi protitursko utrdbo Šilentabor, bil je cesarski dvorni svetnik, član kranjskega deželnega zbora, proslavil se je tudi v vojni z Benečani v letih 1509–1512. Kot izvrsten turnirski borec naj bi premagal tudi znamenitega Gašperja Lambergarja.

Bernardinov vnuk Baltazar Raunach (ok. 1537–1605) se je posvetil duhovniškemu poklicu in je postal stolni prošt v Salzburgu, kjer je tudi pokopan. Andrej Danijel pl. Raunach (1627–1686), ki je postal pičenski škof, pa je bil na lastno željo pokopan v domačem kraju, in sicer v cerkvi sv. Martina na Šilentaboru.

V poglavju o rodoslovlju nam avtor v opisni obliki predstavi pripadnike rodbine Raunach ter njihova sorodstvena razmerja in povezave. Zanimiv je npr. podatek, preko katerih dedičev in v kolikšnem lastniškem delu je ravenska posest prehajala iz roda v rod. Poleg tega lahko tudi izvemo, s katerimi rodbinami so bili v sorodu: npr. Lamberg, Lazarini, Rosetti, Barbo-Waxenstein, Porcia ...